

УДК 657.372.5

JEL M41

DOI: 10.32782/2786-8273/2023-1-6

Мискін Ю.І.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри облікових технологій та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8160-3262>

Yurii Myskin
State Tax University

Романюк А.П.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3419-7249>

Anastasiia Romaniuk
State Tax University

Денещук К.С.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6970-4159>

Kateryna Deneshchuk
State Tax University

МОДЕЛЮВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЦІННІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

MODELING OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT FOR ENTERPRISE VALUE MANAGEMENT

Анотація. У статті досліджено моделі обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства з позиції різних стейкхолдерів. Обґрунтовано, що для стейкхолдерів, які цінність підприємства оцінюють через фінансовий результат, ефективною моделлю обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства буде абсорбшен-костинг. Окреслено, що стейкхолдери, які орієнтуються на вартість підприємства, в основі обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства використовують модель вартісно-орієнтованого управління (Value Based Management). Визначено, що третя група стейкхолдерів, для яких цінність підприємства оцінюють не через фінансовий вимірник, на сьогоднішній день змушена самостійно розробляти обліково-аналітичне забезпечення управління цінністю підприємства, адже наявні моделі не задовольняють їх запити. Запропоновано концептуальну модель обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства, в межах якої формалізовано логіку діючих моделей обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства (абсорбшен-костинг, директ-костинг, збалансована система показників, вартісно-орієнтоване управління).

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення управління, цінність підприємства, моделювання, облік, аналіз.

Abstract. Introduction. The article is devoted to the modeling of accounting and analytical support for enterprise value management. It is substantiated that for different stakeholders, models of accounting and analytical support for enterprise value management will be significantly different from each other. The need to formalize the generalized model for all stakeholders is substantiated. Purpose. The purpose of the article is to formalize the conceptual model of accounting and analytical support for enterprise value management. Methods. To achieve the goal, the following research methods were used: analysis, synthesis, logical generalization. Results. A detailed analysis of stakeholder requests for enterprise value assessment criteria revealed that: 1) for stakeholders who estimate the value of an enterprise based on financial results, an effective model of accounting and analytical support for enterprise value management will be absorption costing; 2) for stakeholders focused on the value of the enterprise, the model of accounting and analytical support for managing the value of the enterprise should be based on value-oriented management; 3) for a group of stakeholders who assess the value of the enterprise not through a financial measure, there are currently no formalized models for accounting and analytical support for managing the value of the enterprise. A conceptual model of accounting and analytical support for enterprise value management was developed and formalized, which takes into account the requests of all stakeholders. The proposed conceptual model makes it possible to develop a technology for automating the formalization of indicators for each of the blocks of the conceptual model of accounting and analytical support for enterprise value management based on modern ERP programs. Conclusion. A conceptual model of accounting and analytical support for enterprise value management is proposed, within which the logic of current models of accounting and analytical support for enterprise value management is formalized (absorption costing, direct costing, balanced system of indicators, value-oriented management). The practical value of the article is realized through the creation of scientific prerequisites for finding approaches to the formation and implementation of models of accounting and analytical support for value-oriented management.

Keywords: accounting and analytical management support, enterprise value, modeling, accounting, analysis.

Постановка проблеми. Військова, фінансова та екологічна кризи сьогодення вимагають від суб'єктів господарювання переосмислення та суттєвої трансформації світогляду у контексті підходів до оцінки ефективності діяльності підприємств. Домінування фінансових вимірників в обліково-аналітичному процесі сприяє формуванню моделей оцінки господарської діяльності, основним критерієм яких є прибуток, вартість компанії тощо. Такий підхід по-суті і є катализатором екологічних, економічних, політичних та воєнних негараздів.

Тому на сьогоднішній день актуальним постає питання розробки теоретичних засад обліково-аналітичного забезпечення управління саме цінністю підприємства та, відповідно, його моделювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Осмислення ефективності функціонування підприємства та обліково-економічного забезпечення управління їх діяльності через призму аксіології сьогодня здійснюється переважно з позиції інвесторів у розрізі фінансового вимірника. Так, для оцінки ефективності діяльності суб'єктів господарювання пропонується критерій «вартість підприємства». У даному контексті науково цінними та практично значимими є напрацювання таких вчених як: Васильчук І.В. [1], Замай О.О. [5], Корягін М.В. [4], Костирко Р.О. [5], Лаговська О.А. [6], Макаренко Т.Ю. [7] та інших.

При цьому, розуміючи, що вартість підприємства є лише одним із можливих критеріїв оцінки цінності підприємства, вважаємо за необхідне продовжити дослідження даної проблематики і розкрити її з позиції не лише інвесторів, а й усіх можливих стейкхолдерів. Крім того, нагальною потребою сьогодення є формалізація концептуальної моделі обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства.

Метою статті є формалізація концептуальної моделі обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обліково-аналітичне забезпечення управління цінністю підприємства буде суттєво різнитися між собою, при різних відношеннях суб'єкта оцінки до підприємства, цінність якого визначається.

Так, для стейкхолдерів, які цінність підприємства оцінюють через фінансовий результат, ефективною моделлю обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства буде абсорбшен-костинг. Саме на цій моделі базується сучасний фінансовий облік, який є обов'язковим для ведення суб'єктами господарської діяльності, достатньо формалізований у нормативно-правових актах та реалізований у програмних продуктах з діджиталізації обліково-аналітичної роботи на підприємстві.

Для стейкхолдерів, що орієнтуються на вартість підприємства, модель обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства буде іншою. В її основі буде вартісно-орієнтоване управління (Value Based Management), яке проявляється з двох боків:

«1) як підхід менеджменту, який забезпечує послідовне управління вартістю корпорації (зазвичай: максимізація акціонерної вартості);

2) як механізм забезпечення послідовності наступних елементів: корпоративної місії (філософії бізнесу); корпоративної стратегії для досягнення корпоративної

місії та цілі; корпоративного управління (хто визначає корпоративну місію і регулює дії корпорації); корпоративної культури; корпоративної комунікації; організації корпорації; процесів і систем прийняття рішень; процесів і систем управління продуктивністю; процесів і систем винагороди, з корпоративною метою і цінностями, яких прагне досягти підприємство» [9].

При цьому сам процес вартісно-орієнтованого управління складається з трьох компонентів:

1. Процес створення вартості (як компанія може збільшити або згенерувати максимальну майбутню вартість).

2. Управління заради вартості (система управління, зміна менеджменту, організаційна культура, комунікація, лідерство).

3. Вимірювання вартості (оцінка діяльності компанії відбувається з урахуванням вірогідної динаміки змін зовнішньої і внутрішньої сфери організації)» [4].

Як бачимо з наведеного вище, вартісно-орієнтоване управління передбачає і вимірювання вартості, що можливо досягнути шляхом застосування відповідної моделі обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства.

Загалом для оцінювання вартості бізнесу використовуються три основні підходи, «в яких підприємство розглядається з різних сторін: «витратний» підхід (підхід на основі активів), «дохідний» підхід, а також ринковий підхід, або «порівняльних продажів». Кожен з цих підходів може бути реалізований різними методами. Як правило, щоб отримати реальну оцінку, застосовують усі три підходи, а потім обґрунтовують єдине значення оцінювання підприємства» [8]. Наведені підходи до оцінки вартості підприємства базуються на витратній та цільовій концепціях трактування вартості.

Основні характеристики методів оцінювання вартості підприємства, їх переваги та недоліки узагальнив Патрікі Н.П. [8].

Узагальнюючи наведені моделі оцінювання вартості підприємства, варто відзначити, що «різні суб'єкти застосовують власний оціночний методологічний інструментарій, орієнтований на задоволення тих потреб, задля яких проводиться оцінка. Тобто кожен суб'єкт вибирає ті методи, які найдостовірніше відображають вартість підприємства в тому розумінні, в якому її хочуть бачити користувачі інформації» [2, с. 37; 3, с. 125].

Таким чином, можемо констатувати, що для стейкхолдерів, що орієнтуються на вартість підприємства, обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства на сьогоднішній день представлено у вигляді умовно альтернативних моделей. Вони є достатньо формалізованими у науці і на практиці та не є обов'язковими для використання в діяльності суб'єктів господарювання (у сенсі законодавчого примусу).

Третя група стейкхолдерів, для яких цінність підприємства оцінюють не через фінансовий вимірник, на сьогоднішній день змушені самостійно розробляти обліково-аналітичне забезпечення управління цінністю підприємства, адже наявні моделі не задовольняють їх запити.

Для таких стейкхолдерів важливим є слідування загальній логіці формування обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства, концептуальна модель якої представлена на рисунку 1.

При цьому варто відзначити, що ключовим елементом в запропонованій концептуальній моделі є суб'єкт оцінки цінності підприємства. Саме він, на



Рис. 1. Концептуальна модель обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства

Джерело: розроблено авторами

основи власних ціннісних пріоритетів та відношення до підприємства, формує ситуаційне змістовне наповнення семантики поняття «цінність підприємства». І уже базуючись на останньому, розробляється обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства, яке, у свою чергу, складається із вхідної інформації, алгоритмів її перетворення у вихідну та суто самої вихідної інформації.

Характеризуючи запропоновану концептуальну модель обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства, вважаємо за доцільне звернути увагу на дві суттєві обставини.

1. Суб'єктом оцінки цінності підприємства може бути як окремо взята людина, так і сукупність людей (яка формально представлена через суспільство, дер-

жаву, інвесторів, акціонерів тощо). У останньому випадку нами пропонується застосовувати уособлений підхід, що передбачає розуміння суспільства, держави, інвесторів, акціонерів тощо як сукупності конкретних людей, що діють від імені останніх. У такому випадку, ціннісні пріоритети та відношення до підприємства сукупності людей будуть відображатися через статистично визначену більшість.

2. Усі елементи концептуальної моделі обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства є змінними.

У розрізі логіки концептуальної моделі умовно можливо виділити дві складові: до показника «цінність підприємства» (цій частині притаманна одностороння логіка причинно-наслідкових зв'язків від суб'єкта

оцінки цінності підприємства до формалізації ситуаційного змістовного наповнення семантики поняття «цінність підприємства»; після показника «цінність підприємства» (де зміна кожного з елементів викликає потребу переосмислення всієї їх сукупності).

Висновки. Запропонована концептуальна модель обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства формально описує алгоритм формування обліково-аналітичного механізму менеджменту на основі цінності підприємства. Більшість з відомих моделей обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства (абсорбшен-костинг, директ-костинг, збалансована система показників, вартісно-орієнтоване управління тощо) відповідають формалізованій у концептуальній моделі логіці. При цьому, кожна з уже розроблених моделей обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства окремо реалізована у цифровому

середовищі (без останньої умови неможливо забезпечити економічну обґрунтованість обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства в сучасних умовах тотальної діджиталізації). Моделі ж, які потребують індивідуального підходу до формування унікального обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства, на даний час не реалізовані у цифровому середовищі і потребують окремого осмислення. У цьому контексті важливим є перенесення запропонованої концептуальної моделі обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства у програмні продукти обліково-аналітичного спрямування, що дозволить ефективно використовувати на практиці існуючі моделі обліково-аналітичного забезпечення управління цінністю підприємства та за необхідності з мінімальними фінансовими витратами та кадровими зусиллями створювати власні унікальні моделі.

Бібліографічний список:

1. Васильчук І.В. Вартісно-орієнтована звітність як інструмент досягнення стратегічних цілей підприємства. *Ринок цінних паперів України*. 2012. № 7. С. 65–72.
2. Давиденко Н.М., Кульбач Ю.О. Теоретичні аспекти сутності вартості підприємства. *Український журнал прикладної економіки*. 2017. Том 2. Випуск 2. С. 32–38.
3. Корягін М.В. Підходи до визначення поняття вартості підприємства та їх розвиток. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12554/1/23_121126_Vis_722_menegment.pdf (дата звернення: 20.03.2023).
4. Корягін М.В. Коригування фінансової звітності для потреб оцінки вартості підприємства. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія : Економічна*. 2014. Вип. 44. С. 90–95.
5. Костирко Р.О., Замай О.О. Вартісно-орієнтована звітність як інструмент транспарентності фінансового та управлінського обліку. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 50–55. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.5.50>
6. Лаговська О.А. Обліково-аналітичне забезпечення вартісно-орієнтованого управління: теорія та методологія : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2012. 676 с.
7. Макаренко Т.Ю. Вартісно-орієнтована звітність як фактор підвищення ринкової вартості підприємств. *Economics*. 2017. № 1 (29). С. 155–161.
8. Патрікі Н.П. Методичні підходи до оцінювання вартості бізнесу. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2766/1/29.pdf> (дата звернення: 20.03.2023).
9. Сотніков А.В. Еволюція концепції вартісно-орієнтованого управління. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. № 714. С. 252–257.
10. Туган-Барановський М.І. Основи політичної економії. Санкт-Петербург : Слово, 1909. 771 с.

References:

1. Vasylychuk I.V. (2012) Vartisno-orijentovana zvitnistj jak instrument dosjaghnennja strategichnykh cilej pidpryjemstva [Value-oriented reporting as a tool for achieving the company's strategic goals]. *Securities market of Ukraine*, no. 7, pp. 65–72.
2. Davydenko N.M., Kulbach Yu.O. (2017) Teoretichni aspekty sutnosti vartosti pidpryjemstva [Theoretical aspects of the essence of enterprise value]. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, tom 2, vol. 2, pp. 32–38.
3. Koryagin M.V. Pidkhody do vyznachennja poniattia vartosti pidpryjemstva ta yikh rozvytok [Approaches to defining the concept of enterprise value and their development]. Available at: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12554/1/23_121126_Vis_722_menegment.pdf (accessed 20 March 2023).
4. Koryagin M.V. (2014) Koryghuvannja finansovoji zvitnosti dlja potreb ocinky vartosti pidpryjemstva [Adjustment of financial statements for the needs of assessing the value of the enterprise]. *Bulletin of the Lviv Commercial Academy. Series: Economic*, no. 44, pp. 90–95.
5. Kostyrko R.O., Zamai O.O. (2022) Vartisno-orijentovana zvitnistj jak instrument transparentnosti finansovogho ta upravlin-sjogho obliku [Value-oriented reporting as a tool of financial and management accounting transparency]. *Economy and the state*, no. 5, pp. 50–55.
6. Lagovska O.A. (2012) Oblikovo-analitychne zabezpechennja vartisno-orijentovanogho upravlinnja: teorija ta metodologhija [Accounting and analytical support of value-oriented management: theory and methodology]. Zhytomyr: ZHDTU.
7. Makarenko T.Yu. (2017) Vartisno-orijentovana zvitnistj jak faktor pidvyshennja rynkovoji vartosti pidpryjemstv [Value-oriented reporting as a factor in increasing the market value of enterprises]. *Economics*, no. 1 (29), pp. 155–161.
8. Patriki N.P. Metodychni pidkhody do otsiniuvannja vartosti biznesu [Methodical approaches to assessing business value]. Available at: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2766/1/29.pdf> (accessed 20 March 2023).
9. Sotnikov A.V. (2011) Evoliutsiia kontseptsii vartisno-orijentovanoho upravlinnja [Evolution of the concept of value-oriented management]. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*, no. 714, pp. 252–257.
10. Tugan-Baranovsky M.I. (1909) Osnovy politychnoi ekonomii [Basics of political economy]. Saint-Petersburg: Slovo, 771 p.

Стаття надійшла до редакції 04.06.2023